

8gen-ART

e-ISSN: 2792-0569

Sabiha Özge ÖZER*

<https://orcid.org/0000-0002-4625-1812>

eposta: ozgeozerrrr55@gmail.com

Süleyman Demirel Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Isparta/Türkiye

Ömer K. ÖRÜCÜ

<https://orcid.org/0000-0002-2162-7553>

eposta: omerorucu@sdu.edu.tr

Süleyman Demirel Üniversitesi

Mimarlık Fakültesi

Peyzaj Mimarlığı Bölümü

Isparta/Türkiye

*Sorumlu yazar

(Corresponding author)

Bu makale Sabiha Özge ÖZER'in SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim dalında hazırladığı Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

Araştırma makalesi
(Research Article)

Gönderilme tarihi/Submission date

09.11.2021

Kabul tarihi/Accepted date

15.12.2021

Yayınlanma tarihi/Publishing date

31.12.2021

ARALIK/DECEMBER 2021

Cilt/Volume : 1 Sayı/Issue : 1

Sayfa: 53-69 Doi: 10.53463/8genart.20210091

Kentsel Sit Alanlarında Peyzaj Tasarımı, Vezirköprü Kentsel Sit Alanı Örneği

ÖZET

Araştırmada, kültürel kaynak değerleri, sosyal ve tarihi dokusu ile önem taşıyan Vezirköprü'nün, kentsel sit alanının mevcut durumunun korunması, günümüz koşullarında sürdürülebilirliğinin sağlanması, korunması ve iyileştirme potansiyelinin Peyzaj Mimarlığı meslek disiplini ile birlikte değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, çalışma ile Vezirköprü tarihi kent merkezinde etkin bir korumanın sağlanması amacıyla peyzaj mimarlığı meslek disiplini açısından değerlendirilmiş ve planlama kararlarına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Çalışma sürecinde izlenen yöntem ile kentin tarihi ve mekânsal gelişim süreci içinde fiziksel yapısının incelenmesi, tarihi yapılar ile kent dokusunun (cadde, sokak, meydan tarihi bina vs.) öneminin saptanması ve tarihsel çevre içinde dokuyu olumsuz etkileyen durumlar, yenileme yapılacak yerler, iyileştirme yapılacak yerler, tasarım ve kullanım açısından mevcut yanlışlar, yaşayan halkın ve kullanıcıların istek ve önerileri saptanmıştır.

Sonuç olarak tarihi çevrelerin korunması gerekliliğinin ortaya konduğu, yenilik ya da iyileştirme yapılacaksa da yine koruma kanunlarına uygun bir şekilde olması gerektiği günümüz modern yaşam koşullarıyla uygunluğunun sağlandığı, kültürel kimliğini sürdüren ve yaşanabilir mekânlar olarak gelecek nesillere aktarılmasında kalıcı ve etkin olacak planlar için kararlar geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel sit, tarihi çevre, tarihi doku tarihi çevre koruma, peyzaj mimarlığı, Vezirköprü

Landscape Design in Urban Sites, in Case Vezirköprü Urban Site

ABSTRACT

In this research, it is aimed to evaluate the current situation of Vezirköprü, which is important with its cultural resource values, social and historical texture, and to ensure the sustainability, preservation and improvement potential of today's urban conditions together with the Landscape Architecture professional discipline. In this direction, in order to provide effective protection in the historical city center of Vezirköprü, suggestions were made for planning decisions in terms of landscape architecture evaluation.

Examination of the physical structure of the city in the historical and spatial development process with the method followed in the study process, determination of the importance of historical buildings and urban fabric (street, street, square historical building etc.) existing mistakes in terms of design and usage, wishes and suggestions of living people and users were determined.

As a result, decisions have been developed for permanent and effective plans that will ensure the preservation of historical environments, which are compatible with today's modern living conditions, which should be in accordance with the protection laws, even if innovation or improvement will be made, and will be transferred to future generations as living spaces.

Keywords: Urban site, historical environment, historical texture, historical environmental protection, landscape architecture, Vezirköprü

1. GİRİŞ

Plansız, kentleşme, betonlaşarak yapılaşma isteği ve bilinçsiz göç, tarihi ve kültürel açıdan zengin birçok kentin ya da yerleşim yerinin istilasına ve mevcut tarihi dokunun zarar görmesine neden olmaktadır. Bu durum ülke ekonomisini ve toplumsal düzeni de etkilemektedir. Düzensiz yapılaşma ve göçler yaşam kalitesini düşürmekte, doğal ve kültürel zenginliklerin yıpranmasına, devamında ise yok olmasına neden olmaktadır (Kuter, 2007).

Tarihi ve kültürel açıdan özellikleri bulunan yerleşim alanları, mevcut tüm yapıları ve özellikleri ile geçmişi bugüne taşıyan olgulardır. Geçmişte yaşamış toplumların, sosyo-kültürel, ekonomik, hatta fiziksel ve duygusal durum ve yaşayışları hakkında bilgiler vermektedir (Çelik, 2004). Bununla bağlantılı düşünülür ise; kentlerin de, fiziksel, sosyal ve tarihi özellikli alanlar olması, farklı dönemlerdeki sosyo-kültürel, fiziksel ve duygusal birikimleri içinde barındırıyor olmasındandır (Birol, 2007).

Tarihi kent ve mekanların korunması her sosyal yaşam ve projede öncelikli kriter olmalıdır. Fakat günümüzde, bu husus yerine kentleşmeye, kalkınmaya ve altyapı olmadan görselliğe önem verildiği için, tarihi dokuların korunması, iyileştirilmesi, yenilenmesi ve sürdürülebilirliği arka planda kalmaktadır. Türkiye 'de tarihi çevrelerin, doğal ve kültürel yapı varlıklarının korunması için yapılacak düzenleme ve çalışmalar 19.yy sonlarında başlamış, günümüze kadar geçen süreçte büyük yol kat edilmiş, fakat çıkan sorunlar karşısında tam olarak kalıcı çözümler üretilememiştir. Günümüzde ise kentlerin planlanması ve projelendirilmesinde merkezi ve yerel yönetimlerin sorumluluğu altında bulunmaktadır (Gülersoy vd., 2001).

Kentsel tasarım kavramından tarihi çevrelerin, özellikli alanların ve sit alanlarının korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması durumunda yararlanılmaktadır. Kentsel dokuya sahip çevrelerin ve bu çevrelerin toplanma alanları olan kent merkezlerinin bakım, onarım korunma, iyileştirilmesi ve en önemlisi de gelecek kuşaklara aktarılması noktasında kentsel tasarım ve farklı meslek gruplarının bütünlük disiplininden yararlanılması gerekmektedir. Kentsel tasarım kavramı, birçok farklı meslek grubunun arakesiti olan çalışma alanıdır. Peyzaj mimarı, mimar, kent plancısı, sanat tarihçisi ve sosyolog gibi meslek grupları bu mesleklerin başında gelmektedir

Günümüzde genel olarak sit alanlarına verilen değer, önem, plan ve projelendirme diğer yerleşim noktalarına göre daha azdır. Bu alanlara yapılan yatırımlar yapılması gerekenden oldukça az durumdadır. En başta korunması gereken bu özel alanlar için maddi kaynak ve destek yok denecek kadar az durumdadır. Bu durumdan dolayı da kentsel sitler için elde tutulur çalışmalar yapılamamaktadır. Aslında bakıldığında turizm, doğal ve kültürel değerler taşıyan yerlerin korunması için teşvik edici bir durumdadır (Koçan, 2011). Kültürel ve tarihi miras denen kavram bütünü tek bir yapı, yapı grupları, ya da eski kent dokusu şeklinde olsun ona değer kazandıran çevresindeki açık yeşil alanlar ile kurduğu bağ ve bütünlük ayrıca doğal, kültürel peyzaj özellikleri ile bütünleştiği derecede şekil ve karakter kazanmaktadır (Yazgan ve Erdoğan, 1992).

Tarihsel değer, mimari estetik ve sanatsal özellik taşıyan dokuların kültürel ve tarihi çevre yapılarıyla (bitki örtüleri, duvarlar, yerleşim dokuları vs.) birlikte bulundukları alanlara kentsel sit denilmektedir. Kentsel sit alanı olarak tanımlanan bu alanların korunması, geliştirilmesi ve bütünleştirilmesi gerekmektedir. Bu amaç için katkı sağlayan kararlarda adı geçen alanlar ise etkileşim geçiş sahası ismini almaktadır (Anonim, 2015). Tüm bunlar göz önüne alındığında kentsel sitler, bu alanlar içerisindeki yerleşmelerin korunması, yenilenmesi, iyileştirilmesi ve sürdürülebilirliği olması gereken mecburi kent yapıları

olarak ya da bu kent yapıları ile bütünlük sağlayan yerleşim, yapılar ve dış faktörler ile birlikte, bir bütünün parçası olarak bilinmekte ve oluşmaktadır (Kılıçaslan, Malkoç, Özkan, Tunçalp, ve Aydın, 2012).

Türkiye’de son olarak 2017 yılında belirlenen resmi rakamlara göre özellikli alanlar olmaları sebebi ile koruma altına alınmış toplam, 17650 tane arkeolojik, kentsel ve tarihi sit özelliği taşıyan alan bulunmaktadır. Bu alanların 288 tanesi kentsel sit alanı olarak bilinmektedir (Anonim, 2018).

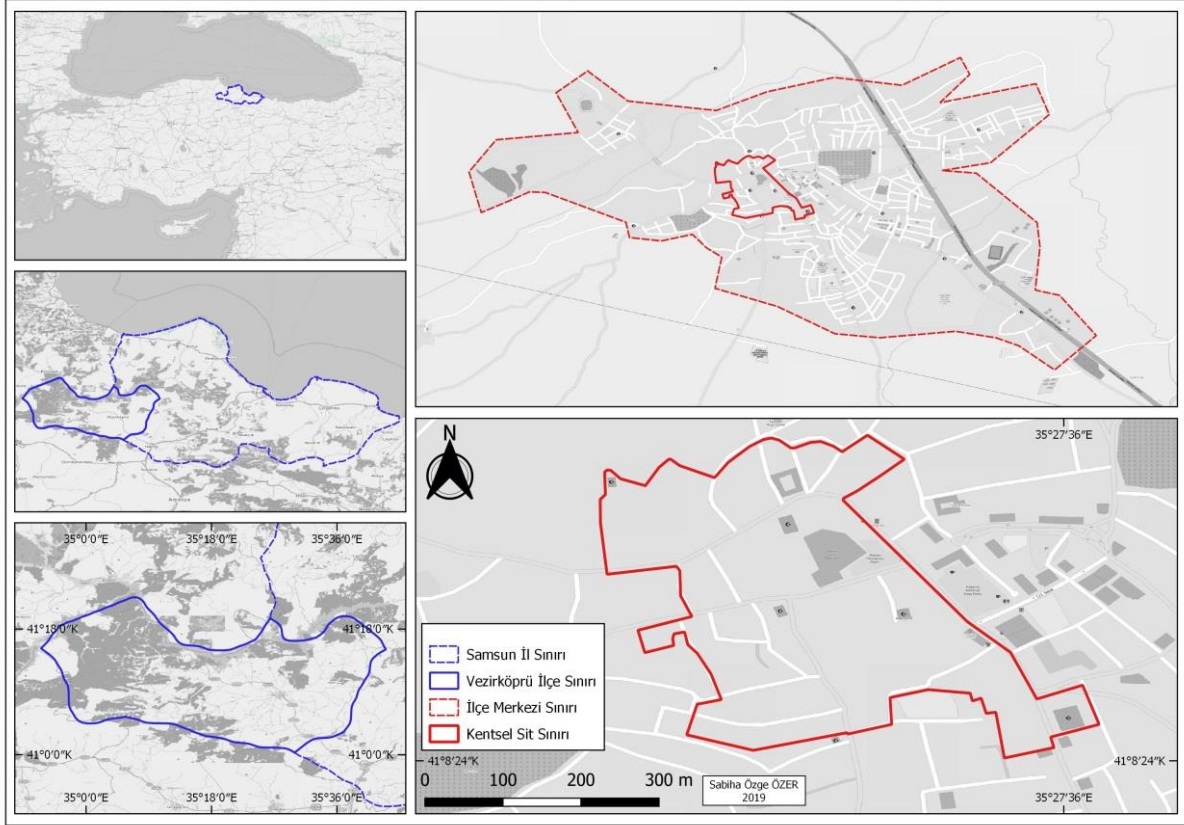
Günümüzde, sahip olunan doğal ve kültürel zenginliklerin, koruma kullanım dengelerinin sağlanması ve sürdürülebilirlikleri açısından, ekolojik yaklaşımlar, bu kaynakların etkin koruma ve kullanımları için önemli bir rol oynamaktadır (Muhacir Arslan, 2014). Bu tarz yönetim modellerinin ne kadar gerekli olduğu üzerinde sıkça durulmaktadır. Bunun sebebi ise fiziki çevre ve sosyo-kültürel yapıların korunarak sürdürülebilirliğin sağlanması için gerekli olan koruma planlarının yetersiz olmasıdır.

Bu çalışmanın amacı; Samsun ilinin tarihi dokusu ile güçlü bir kültür potansiyeli oluşturan Vezirköprü İlçesi’ndeki kentsel sit alanının Peyzaj Mimarlığı meslek disiplini açısından değerlendirilmesi ve yorumlanmasıdır. Ayrıca kentsel sit alanı içinde peyzaj düzenlemelerinin ve kentsel peyzaj elemanlarının öneminin saptanması, kültürel ve doğal kaynaklarının tükenmemesi ve gelecek nesillere aktarımı konusunda kalıcı çözümler sunarak, sürdürülebilir planlama ve tasarım için öneriler geliştirmektir.

2. VEZİRKÖPRÜ KENTSEL SİT ALANI GENEL ÖZELLİKLERİ

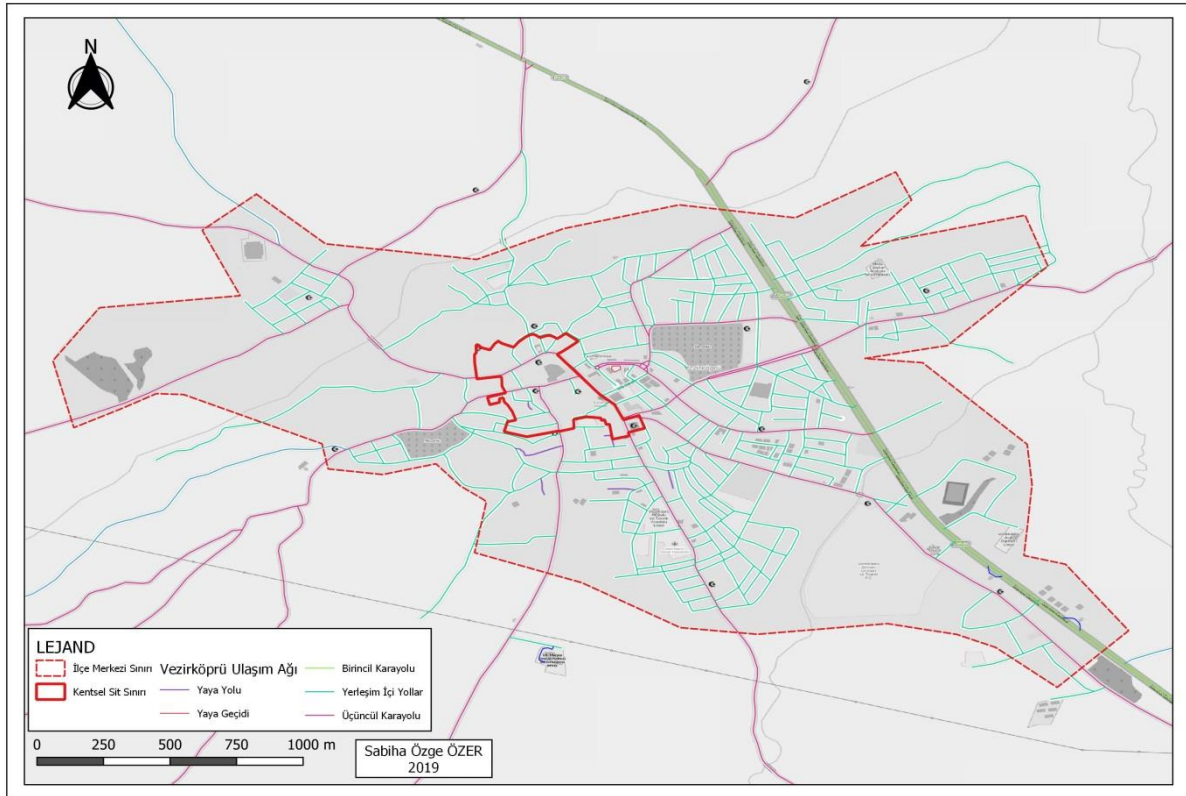
2.1. Konum ve Ulaşım

Çalışmanın ana materyalini Samsun iline bağlı Vezirköprü ilçesinin Kentsel Sit Alanı oluşturmaktadır. Vezirköprü Orta Karadeniz Bölümü’nde yer alan 35° 48' – 35° 01' doğu boylamları ile 41° 00' – 41° 19' kuzey enlemleri arasında, Samsun il merkezine karayolu ile 115 km uzaklıkta bulunan bir ilçedir (Şekil 1). Yüzölçümü 1713 km² olup Kuzey Anadolu Dağları’nın Aşağı Kızılırmak çevresinde bulunmakta ve doğusunda Canik Dağlar’ı batısında Küre ve İsfendiyar Dağlar’ı yer almaktadır (Samsun Kültür Turizm, 2010).

Şekil 1. Vezirköprü ilçesi ve kentsel sit alanı konum haritası

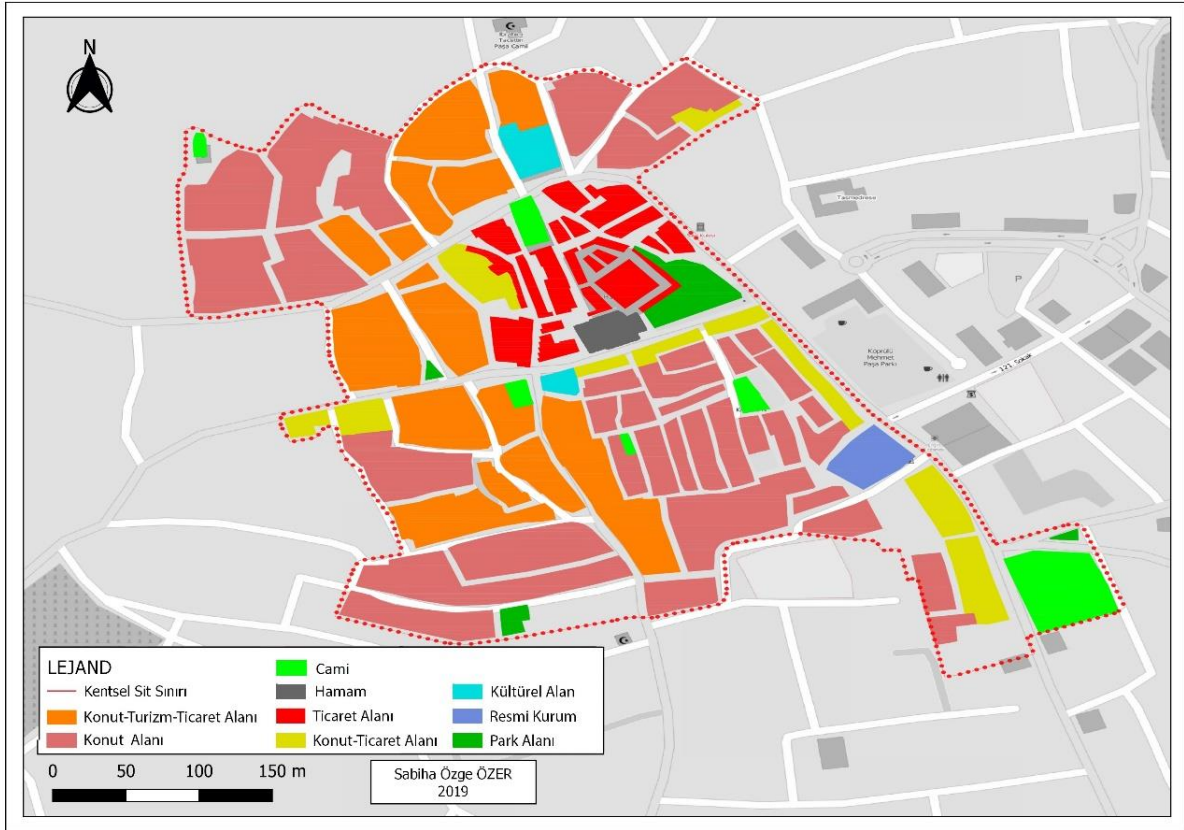
Çalışma alanı olan kentsel sit alanı bulunduğu lokasyon kent içerisinde hem araç hem de yaya trafiği açısından, işlevsel ve ulaşılabilirliğiyle iyi bir konumdadır. Kentsel sit alanının sınırlarını, 100.Yıl Caddesi, General Faruk Cömert Caddesi, Köprülüler Caddesi, İstiklal Caddesi, 207 sokak, 600 sokak, 713 sokak, 801 sokak, 824 sokak, 904 sokak, 1004 sokak, 1200 sokak, 1202 sokak, 1402 sokak, 1403 sokak, 1610 sokak çevrelemektedir. Şekil 2’de görülen Vezirköprü ilçe merkezi ve kentsel sit sınırları içindeki ulaşım ağı haritasında birincil karayolları, yerleşim içi yollar, üçüncül karayolları, yaya yolları, yaya geçitleri, görülmektedir.

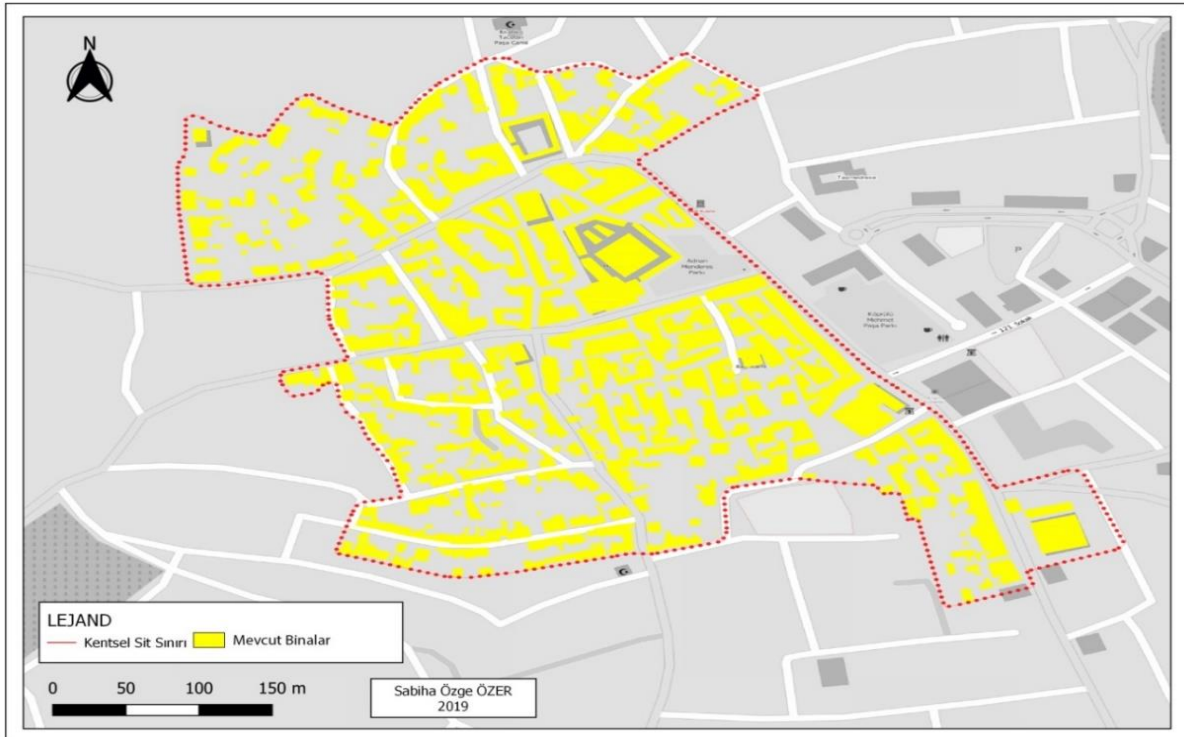
Şekil 2. Vezirköprü ilçe merkezi mevcut ulaşım ağı haritası

2.2. Alan Kullanımı

Vezirköprü kentsel sit alanı toplam 42 ha'lık bir alana sahiptir ve içinde, halihazırda koruma altında bulunan 50 sokak ve 6 cadde bulunmaktadır. Bunlardan 12 sokak ve 4 cadde toplam alanı çevrelemekte iken 35 adet sokak ise alan içerisinde yer almaktadır. Vezirköprü Belediyesi'nin yaptığı 'Sokak Sağıklaştırma' projesi kapsamında kentsel sit içindeki 3 sokak ve 4 cadde çalışmalara dahil edilmiş, toplam 126 ev sağıklaştırılmıştır. Kentsel sit alanı içinde alan kullanımı Şekil 3'te verilmiştir. Alan içerisinde bulunan; konut alanları, ticaret alanları, konut- ticaret alanları, konut-turizm-ticaret alanları, kültürel alanlar, resmi kurumlar, park alanları, camiler ve hamamlar gösterilmiştir. Alan, tarihsel ve organik bir yol bütünü içinde küçük yapı adaları şeklinde genel olarak 1-2 katlı kendi çevresi ile bütünleşmiş, 931 yapıdan oluşmaktadır. Konutları çevreleyen parsel bütününe bakıldığında konutlara ve mevcut yapılara destek amaçlı düşünülmüş ve yapılmış ek birimler bulunmaktadır. Yapılar içerisinde dini yapı ve hamam gibi tescilli tarihi yapılara da rastlanmaktadır. Kentsel sit sınırları içerisinde bulunan mevcut binalar Şekil 4'te görülmektedir.

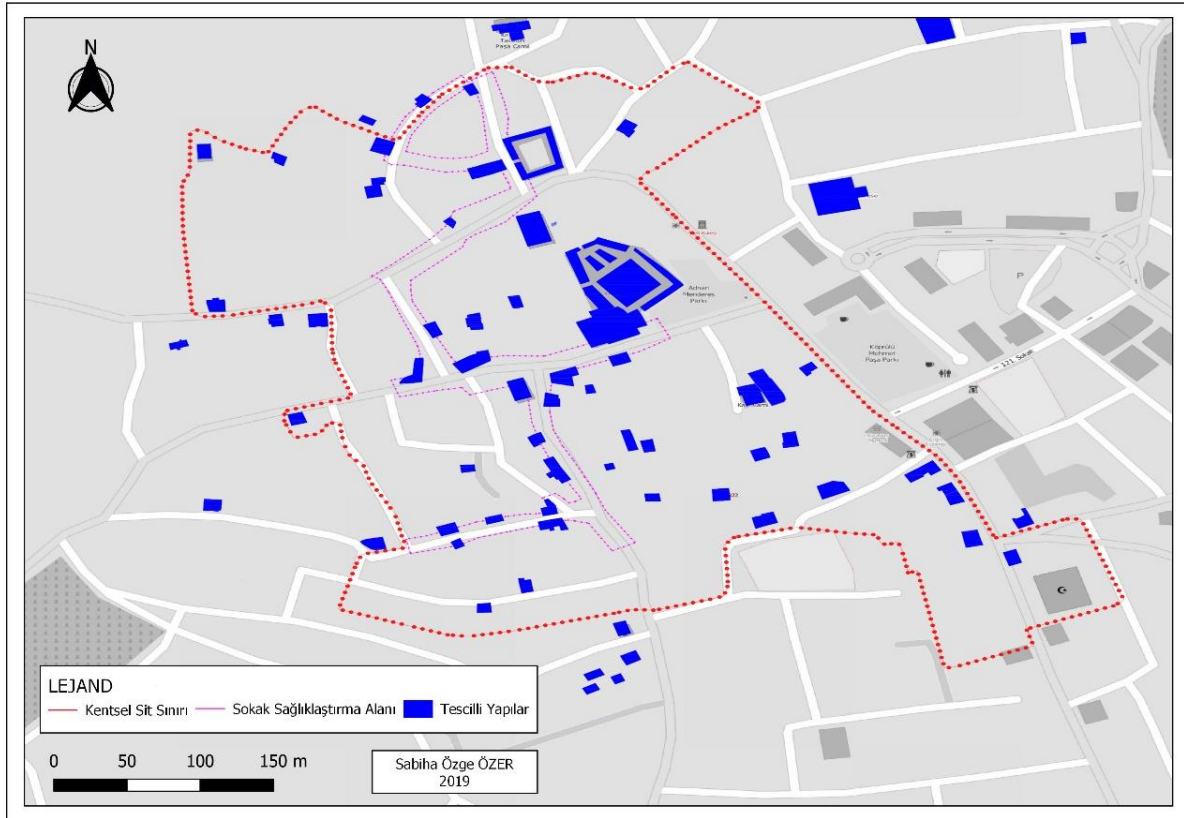
Şekil 3. Vezirköprü kentsel sit alanının alan kullanımı

Şekil 4. Vezirköprü kentsel sit alanı içerisinde bulunan mevcut binalar

Çalışma alanı içinde bulunan 931 yapıdan 51 adeti tescilli yapıdır. Tescilli yapıların dağılımına bakıldığında, 42 adet konut, 1 adet tarihi medrese, 3 adet hamam, 3 adet cami,

2 adet de ticari yapı bulunmaktadır. Şekil 5'te kentsel sit ve yakın çevresindeki tescilli yapılar görülmektedir.

Şekil 5 Kentsel sit alanına ait tescilli yapılar

Kentsel sit alanı içerisinde sokak iyileştirilmesi yapılan; 823. sokak, 1122. sokak, 1116. sokak, Tacettin Paşa Caddesi, 100. Yıl Caddesi, Kulebaşı Caddesi, General Faruk Cömert Caddesi değişimlerinden ve sahip olduğu geleneksel konut örnekleri ile en çok dikkati çeken yerlerdir. Bu nedenle yoğun araç ve yaya trafiği en fazla bu noktalarda görülmektedir. Fakat bu yollarla birlikte kentsel sit sınırları içerisindeki yolların büyük bir çoğunluğu taşıt trafiğine elverişli ve yeterli değildir. Şekil 6'da kentsel sit içindeki sokakların durumu görülmektedir. Genellikle sokak ve caddeler dar olmakla beraber yer yer bozuk zeminden dolayı araç trafiği etkilenmekte, ayrıca yoğun ve sıkışık araç trafiği yayaların yolları rahat bir şekilde kullanımını engellemektedir. Bununla birlikte araç ve yaya trafiğini olumsuz yönde etkileyen düzensiz araç parkları da bu durumun en önemli sebepleri arasında yer almaktadır.

2.3. Mülkiyet durumu ve kat sayısı

Kentsel sit alanı içerisinde bulunan yapı ve alanların mülkiyetlerinin, Vezirköprü Belediye'sine, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ve özel mülkiyete ait oldukları bilinmektedir. Geleneksel yapı özellikleri taşıyan kentsel sit içerisindeki evlerin 1-2 katlı olduğu, genel dağılımın ise 2 katlı olduğu görülmektedir. Ayrıca 1 katlı olarak bulunan mevcut yapıların, Cumhuriyetin ilk dönemlerindeki zor zamanlarda ilçeye gelmiş, düşük gelir ve kültür düzeyine sahip kişilerce yapıldığı ve yapısal anlamda kentsel sit içinde bulunmak haricinde tarihi bir anlam taşımayan yapılar oldukları bilinmektedir.

Şekil 6. Vezirköprü Kentsel sit alanında bulunan bazı ev ve sokak görünüşleri

Kentsel sit alanı içerisinde, 3, 4 ve 5 katlı yapıların sayısı görece olarak az olmakla birlikte bu yapılar kentsel sit sınırları içerisinde genellikle bazı tarihi konaklar ile ticari yapılardır.

2.4. Yapı malzemesi -Yapısal durum

Çalışma alanı olan, kentsel sitte yapılan alan gözlemleri sonucunda yapılarda yapısal sistem olarak ahşap karkas, betonarme karkas, yığma (kesme taş-tuğla-briket) sistemlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Fakat çoğunlukla geleneksel yapılarda ahşap malzeme kullanıldığı görülmekte ve kentsel sit alanının karakteristik yapısını ahşap karkas ve kerpiç malzemeden yapılan evlerin oluşturduğu gözlemlenmektedir. 3-4 ve 5 katlı yapılarda malzeme olarak betonarme kullanılmış ve bu yapıların caddeler üzerinde ticari amaçla kullanılan yapılar oldukları söylenebilir.

Alan içerisinde bakımsız ve işlevsiz durumda bulunan bina ve yapılarda ise yapı malzemesi olarak taş, tuğla, briket kullanıldığı görülmektedir. Sokak ve caddeler arasındaki yollarda ise malzeme olarak asfalt, geleneksel taş, kilitli parke ve küp taş kullanılmıştır.

Araştırma alanı kapsamında yapılan çalışmalarda bina ve diğer yapıların yapısal durumları incelenmiş, harap, kötü, orta ve iyi olarak değerlendirilmiştir. Yapısal sistemleri ahşap-karkas olan yapıların çoğunluğunun durumları harap ve kötü olarak belirlenmiş, bu yapıların çok azının durumunun iyi ve orta olduğu gözlenmiştir (Şekil 7).

Beton ve yığma malzemeye göre ahşap malzeme kullanılarak yapılmış olan yapıların, durumlarının eskimeye bağlı durumu değerlendirilmiş, karşılaştırma yapıldığında da beton malzemeye göre ahşap kullanımı olan yapıların daha eski yıllarda yapılmış olmasına rağmen daha dayanıklı olduğu görülmüştür. Mevcut durum olarak kötü olan yapıların sağlıklılaştırma yapılan sokak ve caddeler dışında kalan alanlarda olduğu söylenilebilir.

Şekil 7. Vezirköprü Kentsel sit alanında bulunan zarar görmüş bazı ev görünümü

3. AÇIK YEŞİL ALANLAR VE DONATI ELEMANLARI

3.1. Donatı elemanları

Kentsel sit alanı sınırlarını oluşturan ana caddeler ve iç kesimdeki cadde ve sokaklarda, çöp konteyneri, çöp kutusu, bank, çiçek kasası, aydınlatma elemanları, baba gibi temel donatı elemanlarına yeterli sayıda rastlanmamakla birlikte, mevcut olanların ise bakımsız ve işlevsel olmadıkları görülmektedir. Donatı elemanları ve yönlendirme levhaları, kentsel sit sınırları içerisinde 'Sokak Sağıklaştırma' projesi kapsamında yer alan cadde ve

sokaklarda yenilenmiş, modernize edilmiş ve işlevsel özelliklerine göre seçilerek yerleştirilmiştir. Öncelikli olarak bu sokaklarda yapılmış olan bu sağlıklılaştırma sonucunda kentsel dönüşüme giren tarihi evlerin dış kaplama ve tarihi dokularına, renklerine uygun aydınlatmalar, çöp kutuları kapı tokmakları, çiçek kasaları ve oturma elemanlarının seçildiği görülmektedir.

Kentsel sit alanı içerisinde peyzaj özellikleri açısından değerlendirilebilecek ilçe halkı tarafından kullanılan 2 adet açık yeşil alan bulunmaktadır. İlki, Nalbantlı Mahallesi'nde bulunan yaklaşık 500 m² büyüklüğündeki Nalbantlı Mahalle Parkı'dır.

Alanın genellikle mahalle ölçeğinde olması ve çocuk oyun gruplarının bulunmasından dolayı çocukların ve ailelerin tercih ettikleri bir alandır. Aşağıdaki Çizelge 1'de parkta bulunan donatılar ve sayıları verilmiştir.

Çizelge 1. Nalbantlı Mahallesi Parkı donatı elemanları

Donatı Elemanları	Adet
Çocuk oyun grubu	3
Oturma birimi	4
Aydınlatma elemanı	3
Çöp kutusu	2

Kentsel sit alanındaki diğer açık yeşil alan ise yaklaşık 2000 m² lik bir alan büyüklüğüne sahip Mehmet Paşa Mahallesi Adnan Menderes Parkı'dır (Şekil 8 ve Şekil 9). Park, halk ve gelen ziyaretçiler tarafından tercih edilen açık yeşil alanlardan biridir. Alanın içerisinde gelen misafirlere hizmet vermek için yapılmış 1 adet büfe tarzı satış ve hizmet noktası bulunmaktadır.

Parkın hemen giriş noktasında gelenler tarafından çok ilgi gören, zamanında birçok insanın asılarak infaz edildiği söylenen, tarihi miras değeri taşıyan ve anıt ağaç olan 260 yaşında Doğu Çınarı (*Platanus orientalis*) bulunmaktadır. Bunun yanı sıra geçmişten günümüze Vezirköprü'ye hizmet etmiş veziriazamların da büstleri plastik obje niteliğinde parkta yer almaktadır. Çizelge 2'de parkta bulunan donatı elemanlarının listesi verilmiştir.

Şekil 8. Adnan Menderes Parkından görünüm

Şekil 9. Adnan Menderes Parkı ve Anıt Ağaçtan bir görünüm

Çizelge 2. Mehmet Paşa Mahallesi Adnan Menderes Parkı donatı elemanları

Donatı Elemanları	Adet
Oturma birimi	16
Aydınlatma elemanı	20
Çöp kutusu	7
Plastik obje	5
Süs havuzu	13
Yuvarlak oturma masası	12
Gölge Elemanı	4

3.2. Vezirköprü kentsel sit alanında bulunan mevcut bitkisel materyal

Çalışma alanı olan kentsel sit alanında yapılan gözlem ve araştırmalarda konutların avlularında, bahçelerinde, boş alanlarda ve yol kenarı ile refüjlerde bulunan mevcut bitki türleri belirlenmiştir. Kentsel sit alanı, insanların yoğun olarak yaşadıkları yerleşim alanı olduğundan konutların bahçe ve avlularının çevrelerinde daha çok meyve ve gölge veren ağaç türlerinin tercih edildiği görülmektedir. Çizelge 3'te kentsel sit alanı içinde tespit edilebilen türler listelenmiştir.

Çizelge 3. Vezirköprü kentsel sit alanında bulunan mevcut bitki türleri

Latince Adı	Türkçe Adı
<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	Beyaz Çiçekli At Kestanesi
<i>Amygdalus communis</i> L.	Badem
<i>Buxus sempervirens</i> L.	Adi Simşir
<i>Cedrus libani</i> A. Rich.	Toros Sediri
<i>Cornus australis</i> C.A.Meyer	Beyaz Çiçekli Kızılcık
<i>Corylus avellana</i> L.	Adi Fındık Orman Fındığı
<i>Cotoneaster dammeri</i> Schneid.	Dağ Muşmulası
<i>L. Cupressus arizonica</i> .	Mavi Servi
<i>Cydonia vulgaris</i> Pers.	Ayva
<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	Adi iğde - Kuş iğdesi
<i>Fraxinus exelsior</i> L.	Adi Dişbudak
<i>Hibiscus syriacus</i> L.	Ağaç Hatmi
<i>Juglans regia</i> L.	Ceviz
<i>Lonicera caprifolium</i> L.	Hanımeli
<i>Malus communis</i> L.	Elma
<i>Morus alba</i> L. 'pendula'	Ak Dut
<i>Parthenocissus quinquefoli</i> (L.) Planch.	Amerikan Sarmaşığı
<i>Pinus nigra</i> Arnold. subsp. <i>Pallasiana</i>	Anadolu Karaçamı
<i>Platanus orientalis</i> L.	Doğu Çınarı
<i>Populus alba</i> L.	Ak Kavak
<i>Prunus armeniaca</i> L.	Kayısı
<i>Prunus avium</i> L.	Kiraz
<i>Prunus domestica</i> L.	Erik
<i>Prunus cerasifera</i> "atropurpurea" Rehd	Kırmızı Yapraklı Süs Eriği
<i>Prunus cerasus</i> L.	Vişne
<i>Prunus persica</i> (L.) Batsch	Şeftali
<i>Pyrus communis</i> L.	Armut
<i>Quercus robur</i> L.	Saplı Meşe
<i>Rosa</i> sp.	Gül
<i>Salix babylonica</i> L.	Salkım Söğüt
<i>Tilia tomentosa</i> Moench.	Gümüşü İhlamur
<i>Vitis vinifera</i> L.	Asma

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentsel sit alanı içinde yapısal sorunlar, dokusal bozulma, yıkılarak yığıntı haline gelme ve sahipsiz boş bırakılmalar belirlenen en temel başlıca sorunlardır. Alan içinde tarihi açıdan önemli, tescilli konut ve yapılar bulunmaktadır. Fakat bu yapıların bazılarında bakımsızlık ve terkedilme sebeplerinden dolayı bozulmalar hatta yok olma tehlikeleri mevcuttur.

Kentsel alan sınırları içerisinde sağlıklılaştırma çalışmasının yapılmadığı alanlarda çöküntü, yapıların yıkılması sonucu oluşmuş manzaralara rastlanmaktadır. Bu durum genellikle, gelir düzeyi sınırlı ailelerin yaşadıkları sokak ve mahallelerdir. Konutlar için restorasyon ve onarım imkanı bulamadıklarından, ufak müdahaleler kullandıkları için bu durumun kentsel sit alanının görünümünü olumsuz etkilediği söylenebilir.

Kentsel sit alanlarındaki dokuların bozulmaların görüldüğü noktalar, dokusal açıdan bir değişim yapılmaya çalışılan alanlar olup, bu alanlarda geleneksel yapı ve malzeme değişmiş, parsel-yapı eşitliği bozulmuş, yapı tipleri orijinalliğini kaybetmiştir. Alanın dokusundaki yapı bozulmaların en önemli nedeni, ticaret amaçlı kullanılan yapılar denilebilir.

4.1. Vezirköprü kentsel sit alanının korunmasına yönelik kentsel peyzaj tasarım önerileri

Tarihi çevre koruma çalışmalarında öncelikle tarih, kültür ve doğa varlıkları ve nitelikleri doğru bir biçimde belirlenmelidir. Tarihi yerleşmelerde var olan konut, cami, hamam, ticaret gibi kullanımlar belirlenip, çevre imgesinin oluşmasını sağlayan yapı bileşenleri, yol döşemesi, donatı elemanları, bitki vb. gibi öğelerin belirlenmesi ön koşuldur. Bu çalışmada Vezirköprü tarihi kent merkezi ve kentsel sit alanları bir bütün olarak düşünülmüş ve bu bütünün oluşmasına katkıda bulunan her öğe korumaya değer görülerek saptanmış, envanteri çıkarılmıştır. Tüm bunlar değerlendirilerek, bu bölümde Vezirköprü kentsel sit alanı için geliştirilen öneriler verilmiştir.

Kentsel sit alanları için önerilmesi ve yapılması gereken ilk şey koruma ve kullanma bilincini aşmak, bununla ilgili yöntem ve projeler geliştirmektir. Koçan (2011), bu konu hakkında “sit alanlarının koruma koşullarının sağlanması ve geleneksel kent dokusunun özgünlüğünün bozulmaması için tüm kullanıcılar sorumlu davranmalıdır” sözlerini kullanmıştır. Vezirköprü kentsel sit alanı içindeki sorunlara yönelik yapılacak öneri ve düzenlemelerde peyzaj mimarlığı meslek disiplini haricinde zorunlu bir takım gereklilikler mevcuttur. Yapılacak tüm öneri ve çalışmalar, Koruma Amaçlı İmar Planı, mevcut Çevre Düzeni Planı, Nazım Plan kararları ile zorunlu olarak uyumlu bir şekilde hazırlanmalıdır. Seçilecek donatılar, malzemeler, bitkiler iklim ve kullanım koşullarına uygun olmalıdır.

Vezirköprü, yöresel zengin el sanatı potansiyeline sahip olmasına rağmen, turizm pazarında ilçenin, yöresel el sanatı ürünlerinin yer almadığı ve bununla ilgili yeterince tanıtım ve çalışmaların, yapılmadığı görülmektedir. İlçenin, bu yüzünün, uygun bir projeyle pazarlanması ve tanıtılması durumunda, turizmden elde edilen gelir ve iş istihdamı artmış olacaktır.

Kentsel sit alanı içinde tespit edilen en temel sorunlardan birisi açık ve yeşil alanların yetersiz bulunması, var olan açık ve yeşil alanların ise bakımsız ve otopark sorunlarının olması olarak ifade edilmiştir. Vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak için doğru yerlerde, doğru tasarım kararları ile açık ve yeşil alan yerleri belirlenmeli ve tasarlanmalıdır. Tarihi ve geleneksel dokusu ile zengin olan Vezirköprü İlçesi'nin bu özelliğini geri plana atan ilçe merkezine ve kentsel sit alanlarına dağınık bir şekilde park etmiş araç manzaraları ortadan kaldırılmalıdır. Şehrin kullanışı ve mevcut kötü görüntüleri ortadan kaldırmak amaçlı aktivite, toplanma alanlarının ve insan sirkülasyonunun en çok olduğu yerler tespit edilip, uygun yerlerde otopark tasarımları yapılmalıdır. İlçe'nin geleneksel silüetini olumsuz etkileyen bu yoğun araç görünümleri yeterli otopark tasarımları ile çözülürken, otoparklarda tarihi ve kültürel yapıyı bozmayacak geleneksel bitkiler tercih edilmelidir. Tarihi doku ve gelenekselliğe en uygun bitkiler denildiğinde genel olarak akla tarihi çevre düzenlemelerinde en fazla tercih edilen; Çınar (*Platanus orientalis*), Erguvan (*Cersis siliquastrum*), Salkım Söğüt (*Salix babylonica*), İhlamur (*Tilia tomentosa*), Akçağaç türleri (*Acer spp*), At Kestanesi (*Aesculus spp.*) gibi gölge oluşturacak bitkiler gelmektedir.

İlçeye ve kentsel site ait sokaklara yeni bir karakter kazandırmak için uygun bitkilendirme ile dikkat çekilmelidir. İlçe merkezinde ve kentsel sit alanlarında yol genişliğinin uygun

olduğu yerlerde alle ağaçlandırması yapılarak karakter kazandırılmalıdır. Alle ağaçlandırması için uygun olmayan yerlerde, özellikle de dar sokaklarda sokağa cephesi olan evlerin pencere ve balkonlarına saksı içinde çiçekler konularak sokaklara yeni bir karakter kazandırılmalıdır. Balkon ve pencerelerde, *Antirrhium majus* L. (Aslanagzı), *Chrysanthemum macrophyllum* Waldst.&Kit. (Kasımpatı), *Tagetes erecta* L. (Kadife çiçeği), *Dianthus barbatus* L. (Hüsnüyusuf), *Dahlia variabilis* L. (Yıldız çiçeği), *Pelargonium zonale* (Sardunya), *Ocimum basilicum* L. (Feslegen) kullanılması önerilmektedir.

Yol ağaçlandırması yapılabilecek alanlarda ise; *Cedrus libani* A. Rich. (Toros sediri), *Cupressus sempervirens* L. var. *pyramidalis* Nym. (Piramit servi), *Acer negundo* L. (Disbudak yapraklı akçaağaç), *Aesculus hippocastanum* L. (Beyaz çiçekli at kestanesi), *Catalpa bignonioides* Walt. (Büyük yapraklı katalpa), *Fraxinus exelsior* L. (Adi dişbudak), *Liquidambar orientalis* Mill. (Anadolu sığla ağacı), *Platanus orientalis* L. (Doğu çınarı) gibi bitkilerin kullanılması önerilmektedir.

Açık ve yeşil alanlarda kullanılan donatıların eksik ve bakımsız oldukları gözlenmiştir. Kullanımların yoğun olduğu ve insanlar için en uygun noktalarda tasarlanan bu açık ve yeşil alanlar içerisinde uygun ve kullanışlı donatılar kullanılmalıdır. Donatılar seçilirken Vezirköprü'deki iklim koşulları ve kullanım durumları dikkate alınmalıdır. Seçilen zemin elemanları (döşeme, merdiven, yollar), oturma elemanları, aydınlatma elemanları, işaret levhaları, çöp kutuları vb. donatılar kentin geleneksel ve tarihi dokusuna renk, biçim, doku ve malzeme yönüyle uyumlu olmalıdır.

Kentsel sit alanlarında, açık şekilde ve dağınık bulunan elektrik kabloları görsel olarak kötü görünmekte ve vatandaşlar için tehlike oluşturmaktadır. Yeraltına uygun bir proje ile gizlenmeli tarihi alanlardaki dağınık ve kirli görünüm ortadan kaldırılmalıdır.

İlçede kullanılan yollarda ve açık/yeşil alanlarda engelli vatandaşlarımıza dönük tasarımların olmadığı belirlenmiştir. Yapılan tüm tasarımlarda öncelikle engelli vatandaşların kullanımları düşünülmeli ve bu yönde tasarımlar yapılmalıdır. İlçede sadece engellilere dönük onların hayat kalitelerini artıracak aktivite alanları, eğitim noktaları ve hobi merkezleri tasarlanmalı, onlar da hayata kazandırılmalıdır. Yapılan tasarımlarda kullanılan donatılar engelli kullanıcıları zorlamayacak ve onlara tehlike yaratmayacak şekilde seçilmelidir.

Vezirköprü 'de yaşayan halka ve gelen ziyaretçiler için mevcut aktivitelere ek olarak festival, panayır, sergi, açık hava gösterileri, konserler gibi yeni aktiviteler gerçekleştirilmelidir. Bu tip aktivitelerin gerçekleştirilmesi ilçenin turizm ve rekreasyonel potansiyeli ile işsizlik sorunu için de oldukça önemlidir. Aktivitelerin gelen yerli ve yabancı turistlerin ve halkın istekleri, önerileri doğrultusunda mevcut eksiklikleri düzeltilmeli ve seçenekleri artırılmalıdır. Bunlar yapılırken Vezirköprü'nün geleneksel ve kültür anlayışına uygun aktiviteler seçilirken iklim koşulları da göz önünde bulundurulmalıdır. Kent merkezinde harabe haline gelmiş, yıkılmış tarihi doku özelliğini yitirip kent içerisinde kötü görüntüye sebebiyet veren boş parseller kamulaştırılarak sergi, açık hava müzesi, park, gezi, eğlenme ve dinlenme amaçlı alanlar olarak değerlendirilmeli ve kentsel çevre kalitesi artırılmalıdır.

4.2. Vezirköprü Kentsel sit alanında bir sokakta yapılan yenileme örneği

Yukarıda kentsel sit için verilen öneriler kapsamında, tüm bunlar dikkate alınarak kentsel site ait bir sokakta örnek olması açısından Adobe Photoshop CS6 programı kullanılarak mevcut bir alanda manipülasyon ile yenileme çalışması yapılmıştır (Şekil 10).

Şekil 10. Vezirköprü Kentsel sit alanına ait bir sokak görünümü

Yapılan öneri çalışması kapsamında mevcut evin dış cephe kaplaması değiştirilmiş, eski malzemeye ve kentsel sit dokusuna uyacak bir malzeme seçilmiştir. Geleneksel olan bu konutun pencere ve kapı açıklıkları, yükseklikleri korunarak, uygun malzeme ile yenileme yapılmıştır. Sokak arasında bulunan yol için eski ve yer yer bozulmuş olan döşeme yerine doğal küp taş döşeme ve engelli vatandaşlarımız için hissedilebilir yüzeyler kullanılmıştır. Sokakta birçok konutun olmasına rağmen eksik ve geleneksel yapıya uymayan aydınlatma elemanı yerine daha uygun olanı tercih edilmiş ve sayısı artırılmıştır. Sokakta bulunmayan çöp kutusu da alana uygun bir modeli seçilerek eklenmiştir (Şekil 11).

Şekil 11. Vezirköprü kentsel sit alanı sokak cephe yenileme önerisi

Kentsel sit alanında bulunan evlerin tescilli yapılar olmasından dolayı, tüm bu çalışmalar evlerin genel tarihi dokusuna zarar vermeden, eski halinden çok uzaklaşmadan, yapılmaya çalışılmıştır. Çalışmadaki öncelik yapıların korunması ve sürdürülebilir olmasıdır.

Kentsel sit alanında sadece evler değil, ticaretin yoğun olduğu caddelerde tescilli dükkanlar da bulunmaktadır. Dükkanların birbirinden kopuk malzeme durumları ve bakımsız halleri tarihi yapıya ve görsel kaliteyi düşürmektedir. (Şekil 12).

Şekil 12. Vezirköprü Kentsel sit alanında bulunan ticari yapılar bulunan cadde görünümü

Dükkanların düzenli görünmeleri ve görsel kaliteyi artırmak için aynı tip malzeme kullanılmış, eskimiş kapı ve pencereler dokuya uygun seçilerek değiştirilmiştir. Dükkanların tabelaları da tek bir tasarım altında düzenlenmiştir (Şekil 13).

Şekil 13. Vezirköprü Kentsel sit alanında ticari yapılarda cephe yenileme önerisi

KAYNAKLAR

- Anonim. (2015). *T.C. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu.* , 2863 § Resmi Gazete
- Anonim. (2018). Vezirköprü eski şehir bir görünümü. Geliş tarihi 18 Ocak 2019, gönderen https://www.google.com/search?rlz=1C1GCEB_enTR842TR842&q=vezirk%C3%B6pr%C3%BC+eski+resimler&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved=2ahUKEwjJxJSuxujiAhXB8qQKHcMvCNwQsAR6BAgAEAE
- Birol, G. (2007). Bir kentin kimliği ve Kervansaray Oteli üzerine bir değerlendirme. *Arkitekt Dergisi*, 514(1), 46-54.
- Çelik, D. (2004). *Kentsel peyzaj tasarımı kapsamında tarihi çevre yenileme çalışmalarının peyzaj mimarlığı açısından araştırılması: Beypazarı örneği*. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gülersoy, N. Z., Tezer, A., Yigiter, R. (2001). *Zeyrek: A study in conservation*. Cenkler Yayınevi, İstanbul;1-207
- Kılıçaslan, Ç., Malkoç, E., Özkan, M. B., Tunçalp, G., ve Aydın, A. O. (2012). Kentsel sit yerleşimlerinde dış mekan yaşantısının değerlendirilmesi: Şirince Köyü, Selçuk. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 49(3), 265-274.
- Koçan, N. (2011). Mudurnu (Bolu) kentsel sit alanı üzerine bir araştırma. *Kastamonu University Journal of Forestry Faculty*, 11(1), 44-51.
- Kuter, N. Y. (2007). *Çankırı Kenti Açık Ve Yeşil Alan Varlığı İçinde Tarihi Kent Merkezinin Kentsel Peyzaj Tasarımı Açısından Değerlendirilmesi* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Muhacir Arslan, E.S. (2014). *Ekosistem servisleri kapsamında kırsal turizm alternatiflerinin değerlendirilmesi: Ankara-Haymana ilçesi örneği* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Samsun Kültür Turizm. (2010). Samsun Kültür Turizm. Geliş tarihi 19 Eylül 2018, gönderen <http://samsunkulturturizm.gov.tr/>
- Yazgan, M., ve Erdoğan, E. (1992). Tarihi Çevrelerde Peyzaj Planlama. *Peyzaj mimarisi derneği yayınları*, 2, 205.